

JAN PAWEŁ II NAUCZYCIELEM MODLITWY

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, nauczyciel modlitwy, modlitwa, nauczanie papieskie, katecheza

Key words: John Paul II, teacher of prayer, pray, papal teaching, catechesis

Schlüsselworte: Johannes Paul II, Gebet, Katechese, päpstliche Belehrung, Lehrer des Gebetes

Na temat bł. Jana Pawła II istnieje obecnie wiele publikacji. Analizowane są różne aspekty Jego życia i nauczania. Przypomina się też wydarzenia związane z osobą Jana Pawła II. We wspomnieniach często zwraca się uwagę na modlitwę Papieża, stwierdzając, że stanowiła ona tajemnicę Jego duchowej siły i wyjątkowej skuteczności działania. Świadkowie codziennego życia bł. Jana Pawła II opowiadają, iż była to modlitwa i zjednoczenie z Jezusem. Często też wiele osób zgłębia nauczanie Papieża na temat modlitwy i stawia sobie pytania: jak się modlił codziennie Papież? Jak rozwijała się jego modlitwa? Jak przewyciężał rozproszenia podczas modlitwy? Jak współczesny człowiek może naśladować Jego przykład? Poszukiwanie odpowiedzi na wyżej postawione pytania wpisuje się w hasło przewodnie XI Dnia Papieskiego, który był obchodzony 9 października 2011 r., a więc w niedzielę poprzedzającą 33. rocznicę wyboru Polaka na Stolicę Piotrową. Temat przewodni tego dnia brzmiał: „Jan Paweł II – Człowiek Modlitwy”. Dziękując Bogu za błogosławionego Papieża – Polaka, starano się w tym szczególnym dniu również zgłębiać katechezę Jego życia, przepełnionego modlitwą i nauczaniem o modlitwie.

* Anna Zellma – dr hab. nauk teologicznych w zakresie katechetyki, profesor nadzwyczajny w Katedrze Katechetyki i Pedagogiki na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; absolwentka KUL (magisterium z teologii i doktorat z katechetyki); Zainteresowania badawcze koncentruje wokół katechezy integralnej, a zwłaszcza katechezy młodzieży, edukacji regionalnej w katechezie i dydaktyki nauczania religii w różnych grupach uczniów (także dzieci autystycznych i w klasach integracyjnych). Jest autorką dwóch monografii (*Katechetyczny wymiar edukacji regionalnej*, t. 1–2, Olsztyn 2001; *Wielostronne aktywizowanie młodzieży w szkolnym nauczaniu religii. Studium w świetle „Programu nauczania religii katolickiej” z 2001 roku*, Olsztyn 2006) oraz licznych publikacji w czasopiśmie naukowych i w recenzowanych opracowaniach zbiorowych.

Celem niniejszego artykułu nie jest przedstawienie całościowej wykładni na temat bł. Jana Pawła II jako nauczyciela modlitwy. Jest ona zawarta w Jego nauczaniu (adhortacjach, encyklikach, listach, katechezach, przemówieniach, pismach, biografach), jak też w postawie pielgrzyma, kapłana, biskupa zanurzonego w Bogu. Chodzi raczej o wydobywanie tych prawd z Jego nauczania i przykładów z Jego życia, które zdają się mieć wielkie znaczenie w ukazaniu, że Papież uczył czym jest modlitwa, jak należy modlić się i jaką wartość stanowi ona w życiu każdego wierzącego człowieka nie tylko tym, co mówił, ale również świadectwem życia. Dlatego treść niniejszego artykułu będzie oparta przede wszystkim na konkretnych wypowiedziach i wydarzeniach z życia Jana Pawła II. Punkt wyjścia stanowiło będzie wyjaśnienie, kim jest nauczyciel modlitwy? W dalszej kolejności zostanie podjęty wątek, jakie treści dotyczące modlitwy akcentował Papież w swoim nauczaniu, adresowanym zarówno do osób duchownych, jak i świeckich, dorosłych, dzieci i młodzieży oraz chorych i cierpiących. Pozwoli to na podjęcie próby charakterystyki postawy Jana Pawła II jako świadka, który swoim życiem uczył o modlitwie. To zagadnienie zdaje się być warte szczególnej uwagi. W warunkach, kiedy coraz więcej osób świeckich i duchownych poszukuje mistrzów modlitwy poprzez udział w rekolekcjach, dniach skupienia, sesjach i lekturę osobistą, w pełni uzasadnione, a wręcz konieczne, wydaje się zwrócenie uwagi na bł. Jana Pawła II jako nauczyciela modlitwy. Jeśli zaniedbana zostanie troska o ukazywanie bł. Jana Pawła II jako wzoru człowieka modlitwy, pojawi się realne zagrożenie redukcji Jego posługi papieskiej tylko do aktywności o charakterze zewnętrznym. Dopełnieniem tych zagadnień będzie zwrócenie uwagi na skuteczność modlitwy bł. Jana Pawła II – nie tylko po śmierci, ale również w czasie ziemskiego życia. Nauczanie o modlitwie i świadectwo życia zanurzonego w Bogu zostanie w ten sposób dopełnione doświadczeniem orędownictwa Papieża u Boga.

I. KIM JEST NAUCZYCIEL MODLITWY?

Termin „nauczyciel modlitwy” jest powszechnie używany w literaturze teologicznej, głównie z zakresu teologii duchowości. Również w języku potocznym często używa się określenia „nauczyciel modlitwy”. Dawniej odpowiednikiem tego terminu był „mistrz modlitwy”.

Zgodnie z uznawanym zakresem znaczeniowym, termin ten wskazuje na odpowiednio wyrobioną duchowo osobę, która osiągnęła nie tyle wiedzę o modlitwie, ile najwyższy stopień zjednoczenia z Bogiem poprzez systematycznie praktykowaną, osobistą i wspólnotową modlitwę. Tak więc termin „nauczyciel modlitwy” nie odnosi się do odpowiednio przygotowanego specjalisty, który odznacza się szerokim zakresem wiedzy na temat prowadzenia dialogu z Bogiem i uczy innych o tym, jak modlić się. Przeciwnie, określa on osobę, która poprzez kontakt z Bogiem, dokonujący się przez Chrystusa, z Chrystusem i w Chrystusie, mocą Ducha Świętego, doświadczyła wielkości i fascynującej doskonałości Boga oraz tajemnicy własnego człowieczeństwa i dzieli się tym przeżyciem z innymi, zachęcając ich do osobistego spotkania z Bogiem na modlitwie¹. Dzięki osobistym doświadczeniom, nauczyciel modlitwy posiada wiedzę o tym, czym jest modlitwa, jak przezwycięzać kryzysy

związane z modlitwą oraz w jaki sposób dążyć do zjednoczenia z Bogiem. Cieszy się on swoistym autorytetem w kwestiach życia duchowego. Dzieliąc się z innymi wiedzą osobistą i składając świadectwo wiary, nauczyciel modlitwy staje się dla innych wzorem do naśladowania.

W określeniu „nauczyciel modlitwy” należy zatem upatrywać przede wszystkim człowieka, który będąc stworzeniem uczynionym przez Boga na Jego obraz i podobieństwo i przez to przekraczającym świat rzeczy, ale jednocześnie zawodnym, wznosi swoją duszę ku swojemu Stwórcy i doznaje modlitewnego przeżycia we wszystkich jego rodzajach: uwielbienia, dziękczynienia, prześlągania, prośby, medytacji, adoracji i kontemplacji². Osobiste doświadczenie modlitwy ma tu duże znaczenie. Odgrywa bowiem główną rolę w procesie kształtowania życia duchowego innych osób. Poprzez swoje osobiste przeżycia duchowe nauczyciel modlitwy ułatwia innym rozumienie, czym jest modlitwa i jak modlić się, by dążyć do zjednoczenia z Bogiem. Uczy też zasad życia duchowego oraz pomaga w poszukiwaniu i odnajdywaniu Boga we własnym życiu, słowem wspiera w nawiązywaniu i pogłębianiu osobistej więzi z Bogiem na modlitwie. Jest więc przewodnikiem, mistrzem, wychowawcą i świadkiem. Co więcej, nauczyciel modlitwy oddziałuje na uczniów swoim postępowaniem, całym swoim życiem osobistym i duchowym. Jego zachowanie i postawa wpływają na postępowanie, sposób myślenia i praktykowanie modlitwy innych osób. Nauczyciel modlitwy uczy i wychowuje nie tylko przez to, co wie i umie w związku z modlitwą, lecz przede wszystkim kim jest, jaką kulturę duchową reprezentuje. Zachowanie nauczyciela modlitwy musi być autentyczne. Oznacza to, że między tym, co nauczyciel mówi na temat modlitwy oraz co praktykuje, dążąc do dialogu z Bogiem i zjednoczenia z Nim, musi istnieć jedność.

Chrześcijańska perspektywa rozumienia określenia „nauczyciel modlitwy” domaga się uznania faktu, że pełni on funkcję animatora, doradcy, kierownika duchowego i świadka wiary w życiu innych osób. Dzieliąc się doświadczeniem, nauczyciel modlitwy jedynie zachęca innych do nawiązania i podtrzymywania dialogu z Bogiem. Bardzo cenną jego umiejętnością jest stymulowanie innych osób do systematycznego dialogu z Bogiem. Uczniowie muszą być pobudzani do modlitwy, stosownie do własnych możliwości. Ucząc innych dialogu z Bogiem, nauczyciel modlitwy powinien pamiętać, że jest jedynie „narzędziem” w rękach Boga. Oznacza to, że nie może on stawiać siebie ponad Bogiem, ani w miejsce Boga. Jako wzór do naśladowania, nauczyciel modlitwy powinien wskazywać innym, że pierwszym i najważniejszym nauczycielem modlitwy jest dla wierzących Jezus³, a po nim rodzice

¹ H. W e j m a n, *Modlitwa*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin – Kraków 2002, s. 545–546.

² Tamże.

³ Ewangelie mówią, że często udawał się On w miejsca odosobnione, aby się modlić. Mówił, że ludzie „powinni zawsze się modlić i nie ustawać”. Zob. np. Łk 18,1.

i dziadkowie⁴, święci i błogosławieni⁵, kapłani⁶ i osoby życia konsekrowanego oraz wspólnoty modlitewne⁷. Owoce nauki modlitwy zależą od nauczycieli i działania łaski Bożej. Stąd też – jak radził św. Jan od Krzyża – człowiek, który chce postąpić w doskonałości życia duchowego, powinien współpracując z Bogiem, „dobrze uważać, w jakie ręce się oddaje, albowiem jaki jest mistrz, taki będzie uczeń; jaki jest ojciec, taki będzie syn”⁸.

II. NAUCZANIE JANA PAWŁA II O MODLITWIE

Modlitwa zajmowała pierwszoplanowe miejsce w życiu i posłudze papieża Jana Pawła II. Całe życie i przepowiadanie tego błogosławionego było naznaczone modlitwą. W swoich licznych homiliach, przemówienia, oficjalnych dokumentach, wywiadach i wspomnieniach Papież podejmował problematykę modlitwy. Zwracał się do wiernych, przypominając im nie tylko o obowiązku modlitwy, ale również o jej wartości, roli i znaczeniu w rozwoju życia chrześcijańskiego. Apelowal też do różnych pod względem wieku, stanu i sytuacji egzystencjalnej osób (starszych, chorych i cierpiących, kapłanów i osób życia konsekrowanego, do rodziców, wychowawców, do dzieci i młodzieży) o podjęcie trudu wytrwałej, indywidualnej i wspólnotowej modlitwy.

Dla zrozumienia pojęcia i istoty modlitwy, Jan Paweł II wyjaśniał wiernym, że „najpowszechniej się mniema, że [modlitwa] to jest rozmowa. W rozmowie zawsze jest: „ja” i „ty”, w tym wypadku „Ty” pisane przez duże „T”. Początkowo doświadczenie modlitwy uczy, że „ja” wydaje się tu wiodące. Potem przekonujemy się, że naprawdę jest inaczej. Wiodące jest „Ty”, w którym bierze początek nasza modli-

⁴ Prawdę tę przypomina „Katechizm Kościoła Katolickiego”, stwierdzając: „rodzina chrześcijańska jest pierwszym miejscem wychowania do modlitwy. Zbudowana na sakramencie małżeństwa jest *Kościółem domowym*, w którym dzieci Boże uczą się modlitwy (...) oraz wytrwałości w modlitwie. Szczególnie dla małych dzieci codzienna modlitwa rodzinna jest pierwszym świadectwem żywej pamięci Kościoła, cierpliwie pobudzanej przez Ducha Świętego”. Zob. KKK 2685.

⁵ W „Katechizmie Kościoła Katolickiego” stwierdza się wyraźnie, że „świadkowie, którzy poprzedzili nas w drodze do Królestwa (...) kontemplują Boga, wychwalają Go i nieustannie opiekują się tymi, których pozostawili na ziemi. Możemy i powinniśmy modlić się do nich, aby wstawiali się za nami i za całym światem”. Zob. Tamże 2683.

⁶ Bł. Jan Paweł II w *Liście do kapłanów na Wielki Czwartek 1999 roku* napisał: „ze względu na swą nierozzerwalną więź z kapłaństwem Chrystusa, kapłan jest nauczycielem modlitwy i wierni mają prawo kierować do niego tę samą prośbę, z jaką kiedyś uczniowie zwrócili się do Jezusa: *Naucz nas modlić się*”. Zob. Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1999 roku*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/do_kaplanow_14031999.html, dostęp on-line: 26.09.2011, s. 1–3.

⁷ Warto dodać, że w historii Kościoła były osoby, które poświęcały się modlitwie i szukaniu Boga, tworząc szkoły duchowości chrześcijańskiej. Z kolei „grupy modlitewne i szkoły modlitwy są dziś jednym ze znaków i jednym z bodźców odnowy modlitwy w Kościele, pod warunkiem że czerpią z autentycznych źródeł modlitwy chrześcijańskiej”. Zob. KKK 2689 oraz więcej o tym np. w: Ch. B e n k e, *Historia duchowości chrześcijańskiej w zarysie*, Kielce 2009.

⁸ Cyt. za KKK 2690; por. Św. Jan od Krzyża, *Żywy płomień miłości*, Kraków 2010.

twą”⁹. Takie wyjaśnienie jest ważne, gdyż stanowi swego rodzaju świadectwo. Nie tylko więc określa modlitwę, ale także pozwala lepiej zrozumieć dynamikę relacji między człowiekiem a Bogiem. Papież słusznie przypomina, że „w modlitwie najważniejszy jest Bóg. Najważniejszy jest Chrystus, który stale wyzwala stworzenia z niewoli zepsucia i prowadzi ku wolności, ku chwale dzieci Bożych. Najważniejszy jest Duch Święty, który «przychodzi z pomocą naszej słabości». Modlitwę zawsze zaczynamy z myślą, że to jest nasza inicjatywa. Tymczasem jest to zawsze Boża inicjatywa w nas”¹⁰. Dlatego Jan Paweł II wielokrotnie zwracał uwagę na znaczenie modlitwy do Ducha Świętego o dary konieczne do wypełniania chrześcijańskiego i apostołskiego powołania. Ojciec Święty zwracał też uwagę na fakt, że gdy człowiek nie potrafi modlić się, sam Duch Święty przyczynia się za nim w błaganiach, których nie można wyrazić słowami¹¹. Modlitwa wymaga jednak nieustannego wysiłku ze strony człowieka. Dodał też, że sztuki tej należy „uczyć się, wciąż na nowo przyswajając sobie (...) [ją] od samego boskiego Mistrza”¹², prosząc Go „Panie, naucz nas się modlić” (Łk 11,1). Dzięki modlitwie człowiek nawiązuje dialog z Bogiem, a Bóg przychodzi z darem miłości i przyjaźni.

Papieskie wyjaśnienie istoty modlitwy może służyć praktyczną pomocą w odkrywaniu niezastąpionej roli Ducha Świętego, który budzi w człowieku pragnienie dialogu z Bogiem. Sprawia on, że człowiek modli się i wewnątrz prowadzi go na modlitwie, „uzupełniając (...) nieumiejętność modlenia się. Jest On obecny w modlitwie i nadaje ludzkiej czynności modlenia się Boski wymiar”¹³. Najlepszym mistrzem modlitwy, jak wielokrotnie przypominał Papież, jest Jezus Chrystus¹⁴. W tej perspektywie na uwagę zasługują też szczegółowe Jego wskazania dotyczące sztuki modlitwy, do zdobywania której został powołany każdy ochrzczony. Ojciec Święty podkreślał, że „wśród zwykłych ludzkich zajęć nie możemy zatracić łączności z Chrystusem. Potrzebne są nam szczególne momenty przeznaczone wyłącznie na modlitwę. Modlitwa jest niezbędna w życiu osobistym i w apostołacie. Nie może być autentycznego świadectwa chrześcijańskiego bez modlitwy. Ona jest źródłem natchnienia, energii, odwagi w obliczu trudności i przeszkód; jest źródłem wytrwałości i mocy podejmowania inicjatywy”¹⁵. Człowiek bowiem, jak zauważa Jan Paweł II, kiedy modli się indywidualnie, czy we wspólnocie Kościoła, odnajduje moc i siłę do życia chrześcijańskiego¹⁶. W innym miejscu Papież dodał, że

⁹ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 33.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Jan Paweł II, *Modlitwa do Ducha Świętego*, <http://www.pijarzy.pl/?strona,doc,pol,glowna,1331,0,2656,1,1331,ant.html>, dostęp on-line: 29.10.2011, s. 1–2.

¹² Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte” do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, Kraków 2001, s. 32.

¹³ Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et vivificantem” o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 1996, 65.

¹⁴ Jan Paweł II, *List apostolski „Tertio millennio adveniente” do biskupów, duchowieństwa i wiernych w związku z przygotowaniem jubileuszu roku 2000*, Wrocław 1994, 56, 59.

¹⁵ Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa odprawionej przed kościołem Braci Polskich Męczenników w Gorzowie Wielkopolskim, 2 czerwca 1997 roku*, http://www.jp2w.pl/pl/39227/0/Homilia_przed_kosciolem_Braci_Polskich_Meczennikow.html, dostęp on-line 01.10.2011, s. 2 z 3.

¹⁶ NMI 32–33.

wspólnoty chrześcijańskie mają stawać się prawdziwymi „szkołami modlitwy”¹⁷, wyróżniającymi się „sztuką modlitwy”¹⁸. Tylko w ten sposób mogą one wspomagać współczesnych ludzi w przezwyciężaniu niemocy w momentach krytycznych oraz codziennych lęków, niepewności, doraźnych trudnych sytuacji, trudów, problemów osobistych i społecznych. Ten kto się modli, jak uczył Jan Paweł II, nie traci ducha nawet w obliczu największych trudności, ponieważ czuje, że Bóg jest przy nim, i w Jego ojcowskich ramionach znajduje schronienie, pogodę i pokój ducha¹⁹. Modlitwa sprawia, że człowiek jednoczy się z Bogiem, ufnie zawiera Mu siebie, pokornie przyjmuje Jego wolę, idąc posłusznie za Chrystusem. Co więcej, modlitwa nie tylko kieruje myśli człowieka ku Bogu, ale także uzdalnia do wielkodusznego otwierania się na bliźniego i kształtowania życia osobistego zgodnie z wolą Bożą. Podkreślane przez Papieża rozumienie modlitwy stanowi punkt wyjścia w szczegółowych wyjaśnieniach dotyczących zarówno modlitwy indywidualnej, jak i wspólnotowej oraz liturgicznej.

Jan Paweł II zwracał uwagę na znaczenie modlitwy wspólnoty chrześcijańskiej, podejmowanej w rodzinie i w Kościele. Stwierdzał, że modlitwa w rodzinie „stanowi istotną część życia chrześcijańskiego, ujmowanego w jego integralności i w tym, co stanowi jego centrum, co więcej, jest częścią (...) człowieczeństwa (...)”. Dlatego modlitwa rodziny, jak podkreślał Jan Paweł II, „nie jest ucieczką od codziennych obowiązków, lecz dla rodziny chrześcijańskiej stanowi jeszcze większą zachętę do podejmowania i wypełniania wszystkich swoich odpowiedzialnych zadań pierwszej i podstawowej komórki ludzkiego społeczeństwa”²⁰. Papież przypominał też, że modlitwa w rodzinie „jest modlitwą wspólną męża i żony, rodziców i dzieci”²¹, w której doświadczają oni komunii z Bogiem i między sobą. „Taka modlitwa rodzinna czerpie swą pierwotną treść z samego życia rodzinnego. Obejmuje ona „radości i bóle, nadzieje i smutki, narodziny i rocznice urodzin, rocznice ślubu rodziców, wyjazdy, rozłąki, powroty, dokonywanie ważnych i trudnych wyborów, śmierć drogich osób, itp.”²². Wydarzenia te, jak uczył Papież, stanowią stosowny moment do dziękczynienia, błagania i do ufego powierzenia rodziny Bogu²³. Innym, istotnym momentem zjednoczenia rodziny na modlitwie, jest wspólne celebrowanie niedzieli, połączone z uczestnictwem w Eucharystii i w sakramentach²⁴. Papież przypominał rodzicom chrześcijańskim, że „na mocy swej godności i misji kapłańskiej właściwej wszystkim ochrzczonym, (...) mają oni szczególne zadanie wychowania dzieci do modlitwy, wprowadzania ich w stopniowe odkrywanie

¹⁷ NMI, 34.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Jan Paweł II, *Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”*, 8 września 2002 r, http://www.niedziela.pl/artykul_w_niedzieli.php?doc=pkn6&nr=10, dostęp on-line: 01.10.2011, s. 1 z 1.

²⁰ *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, 62.

²¹ Tamże, 59.

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże, 61.

Bożego misterium i nauczania osobistej z Nim rozmowy²⁵ i stopniowego wprowadzania w modlitwę liturgiczną Kościoła²⁶. Jednocześnie Jan Paweł II uczył rodziców, że są oni powołani przez Boga do stawiania się nauczycielami modlitwy dla swoich dzieci. Realizacja tej misji, jak stwierdzał Papież, dokonuje się poprzez uczenie dzieci różnych form modlitwy Kościoła (w tym modlitwy porannej i wieczornej, różańcowej, za wstawiennictwem świętych i błogosławionych). Niemniej istotną rolę spełnia również zaangażowanie rodziców w przygotowanie dzieci do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej (spowiedzi, komunii świętej, bierzmowania), wspólne uczestnictwo w niedzielnej i świątecznej Eucharystii oraz dawanie konkretnego przykładu i żywego świadectwa²⁷. Papież zachęcał matki i ojców do modlitwy we wspólnocie Kościoła domowego, przypominając o zaleceniach soborowych dotyczących wspólnego odmawiania modlitwy brewiarzowej w rodzinie²⁸. Zwracał przy tym szczególną uwagę na lekturę i rozważanie słowa Bożego, udział w nabożeństwach, poświęcenie się rodziny Sercu Jezusowemu, modlitwę przed i po posiłku oraz odmawianie różańca maryjnego²⁹. W ten sposób Papież ukazywał integralne powiązanie ze sobą różnych form modlitwy i ich znaczenie w rozwoju wiary pojedynczego człowieka, wspólnoty rodzinnej i Kościoła. W innym miejscu Ojciec Święty przypominał, że obok rodziny, również inne wspólnoty, a więc zakonne, kapłańskie i parafialne, mają dążyć do tworzenia klimatu przenikniętego głęboką modlitwą. Zdaniem Papieża sprzyja temu roztropne korzystanie z form pobożności ludowej, udział w liturgii, modlitwa psalmami i tekstami modlitw liturgicznych, rozważanie słowa Bożego, adoracja³⁰. Dzięki osobistej i wspólnotowej modlitwie człowiek otwiera swoje serce na miłość Boga i na drugiego człowieka oraz uczy się formowania życia indywidualnego i społecznego wedle zamysłu Bożego³¹. Co więcej, modlitwa, jak wielokrotnie podkreślał to Jan Paweł II, uzdalnia wszystkich ochrzczonych do zaangażowania w nową ewangelizację, gdyż na modlitwie człowiek oczyszcza osobiste motywy postępowania, rozpoznaje Boże metody działania oraz uczy się jedności z Bogiem i z drugim człowiekiem. Zdaniem Ojca Świętego, autentyczne „życie modlitwy wymaga uczestnictwa w liturgii, przystępowania do sakramentu pojednania i udziału we Mszy świętej. Uczta Eucharystyczna dostarcza bowiem pokarmu duchowego, tak bardzo potrzebnego każdemu człowiekowi”³².

²⁵ Tamże, 60.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże, 59–61.

²⁸ Tamże, s. 61. Więcej o tym pisze np. R. T r a c z, *Udział świeckich w modlitwie brewiarzowej na tle nauki Jana Pawła II*, w: *Katecheza w ujęciu Jana Pawła II*, red. J. Zimny, Sandomierz 2004, s. 213–227.

²⁹ FC 61.

³⁰ NMI 33.

³¹ Tamże.

³² J a n P a w e ł II, *Encyklika „Ecclesia de Eucharistia” o Eucharystii w życiu Kościoła*, Kraków 2003, I (odtąd skrót EdE). Warto dodać, że na te aspekty Papież zwracał uwagę wielokrotnie, przypominając wiernym słowa Chrystusa: „«Kto spożywa moje Ciało i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim» (J 6,56). Eucharystia jest pokarmem duchowym, z którego czerpiemy wewnętrzną moc do dawania świadectwa i dzięki któremu możemy przynosić obfity owoc. Dlatego tak ważne jest uczestnictwo we Mszy św., przede wszystkim niedzielnej. Ani troski rodzinne, ani inne sprawy

W encyklice „*Ecclesia de Eucharistia*” Papież przypomniał, że Eucharystia stanowi źródło, a zarazem szczyt całego życia chrześcijańskiego³³, gdyż w niej ma miejsce prawdziwa komunika człowieka z Bogiem Trójjedynym³⁴. Dzięki działaniu Ducha Świętego dokonuje się uświęcenie dusz i ciał wiernych³⁵. Gdy wierni uczestniczą w sposób pełny w Eucharystii, wtedy też nie tylko każdy z nich przyjmuje Chrystusa, „lecz także Chrystus przyjmuje każdego człowieka, zacieśnia więzi przyjaźni z każdym człowiekiem oraz całkowicie i bezinteresownie daje się człowiekowi. Eucharystia jest więc, jak nauczał Papież, darem największym, jaki Kościół otrzymał od Chrystusa, „ponieważ jest to dar [Pana] z samego siebie, z własnej osoby w jej świętym człowieczeństwie, jak też dar Jego dzieła zbawienia”³⁶. Udział w Eucharystii jest źródłem doświadczenia „miłości Chrystusa, która nie zna miary”³⁷ oraz umocnieniem w wypełnianiu codziennych zadań i obowiązków zgodnie z powołaniem³⁸. Nauczając o spotkaniu człowieka z Bogiem podczas Eucharystii, Papież zwracał też uwagę na kult Eucharystii poza Mszą Świętą i jego nieocenioną wartość w kształtowaniu osobistej więzi człowieka z Bogiem. W tym kontekście wymieniał adorację eucharystyczną. Zdaniem Jana Pawła II adoracja eucharystyczna stanowi szczególne źródło umocnienia duchowego, potrzebnego człowiekowi do podejmowania różnych zadań i przewyższania trudności. Odwołując się do osobistych doświadczeń, Papież stwierdzał: „pięknie jest zatrzymać się z Nim i jak umiłowany uczeń oprzeć głowę na Jego piersi, poczuć dotknięcie nieskończoną miłością Jego Serca. [...]. Ileż to razy, moi drodzy Bracia i Siostry, przeżywałem to doświadczenie i otrzymałem dzięki niemu siłę, pociechę i wsparcie!”³⁹. W tym kontekście Jan Paweł II dodawał, że adoracja eucharystyczna pozwala zaczerpnąć z samego źródła łaski i dlatego „nie można zaniedbać pogłębiania tego aspektu kultu eucharystycznego, w którym znajdują przedłużenie i mnożą się owoce komunii z Ciałem i Krwią Pana”⁴⁰. Takie nauczanie o Eucharystii i adoracji Najświętszego Sakramentu dowodzi, że Papież wiązał modlitwę wspólnotową i liturgiczną z indywidualną. Dostrzegając wartość każdej z tych modlitw, Ojciec Święty zwracał uwagę na bogactwo modlitwy Kościoła oraz jej rolę w rozeznawaniu i realizacji osobistego powołania życiowego (kapłańskiego, zakonnego, w małżeństwie i rodzinie oraz powołania do samotności). Stwierdzał też, że dobrym wprowadzeniem do liturgii i pomocą w roz-

nie powinny pozostawać poza sferą życia duchowego”. Zob. np. Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa odprawionej przed kościołem Braci Polskich Męczenników w Gorzowie Wielkopolskim*, 2 czerwca 1997 roku, s. 2 z 3.

³³ EdE 1.

³⁴ Tamże, 36.

³⁵ Tamże, 23.

³⁶ Tamże, 11.

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże, 20.

³⁹ Tamże, 25.

⁴⁰ Tamże.

woju zdolności wewnętrznego uczestnictwa w Eucharystii są medytacje tajemnic różańcowych⁴¹.

Modlitwie różańcowej Jan Paweł II poświęcił szczególnie wiele miejsca w swoim nauczaniu. Od początku swojego pontyfikatu wyjaśniał istotę i sens tej modlitwy, dając też świadectwo umiłowania różańca. W liście „Rosarium Virginis Mariae”, którym ogłosił rozpoczęcie Roku Różańca⁴², Jan Paweł II jako pierwszy w historii zaproponował reformę różańca: ukazał jego pogłębienie biblijne, związał go z kontemplacją „ikon” i wprowadził nową część różańca – tajemnice światła. Dodając tajemnice światła, Ojciec Święty wyakcentował chrystocentryczny i kontemplacyjny charakter tej modlitwy. Papież przypomniał, że modlitwa różańcowa „skupia w sobie «głębię całego przesłania ewangelicznego», którego jest jakby streszczeniem”⁴³. Wyraźnie też wskazał na Maryję, jako nauczycielkę kontemplacji piękna oblicza Chrystusa i doświadczania głębi Jego miłości⁴⁴. Zdaniem Papieża modlitwa różańcowa, „jest łatwa, a równocześnie tak bogata”⁴⁵, „o wielkim znaczeniu, przynosząca owoce świętości”⁴⁶. „Oto bowiem – jak nauczał Jan Paweł II – na kanwie słów Pozdrowienia Anielskiego (Ave Maria) przesuwały się przed oczyma naszej duszy główne momenty z życia Jezusa Chrystusa. Układają się one w całokształt tajemnic radosnych, bolesnych, chwalebnych. Jakbyśmy obcowali z Panem Jezusem poprzez – można powiedzieć – Serce Jego Matki. Równocześnie zaś w te same dziesiątki różańca serce nasze może wprowadzić wszystkie sprawy, które składają się na życie człowieka, rodziny, narodu, Kościoła, ludzkości. Sprawy osobiste, sprawy naszych bliźnich, zwłaszcza tych, którzy są nam najbliżsi, tych, o których najbardziej troszczymy się. W ten sposób ta prosta modlitwa różańcowa pulsuje niejako życiem ludzkim”⁴⁷. Tymi słowami Ojciec Święty przypomniał wartość różańca. Wyraźnie też zaznaczył, że chociaż jest to modlitwa maryjna – to jednak, odmawiając różaniec, modlący skupia swoją uwagę na Jezusie Chrystusie oraz uczy się patrzenia oczyma i sercem Maryi na Jej Syna – Zbawiciela. Zdaniem Papieża, „powtarzając w «Zdrowaś Maryjo» słowa anioła Gabriela i św. Elżbiety, czujemy się pobudzani, by szukać wciąż na nowo u Maryi, w Jej ramionach i w Jej Sercu, «błogosławionego owocu Jej żywota» (por. Łk 1,42)”⁴⁸. W modlitwie różańcowej „Maryja staje się Przewodniczką, uczącą nas swojego spojrzenia na Jezusa”⁴⁹, „zachęcającą do zadawania z pokorą pytań, które otwierają na światło”⁵⁰. Papież ukazuje też inne wartościowe elementy modlitwy różańcowej. Wyraźnie stwierdza, że różaniec stanowi doskonałą

⁴¹ J a n P a w e ł II, *List apostolski „Rosarium Virginis Mariae” o różańcu świętym*, Kraków 2002.

⁴² Warto przypomnieć, że rok różańca trwał w Kościele od 16 października 2002 roku do 16 października 2003 roku.

⁴³ RVM 1.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże, 2.

⁴⁶ Tamże, 1.

⁴⁷ Tamże, 2.

⁴⁸ Tamże, 24.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże, 14.

zachętę do rozważania tekstów biblijnych, gdyż przypomina główne wydarzenia zbawcze, które zostały opisane w Ewangeliach⁵¹. „Wysłuchiwanie się w Chrystusa głoszącego królestwo Boże i wzywającego do nawrócenia daje (...) okazję do przemyślenia wszystkich pouczeń Jezusa zawartych w Ewangeliach”. Medytacje różańcowe, jak uczył Papież, stanowią doskonałą pomoc w katechizacji i ewangelizacji⁵². Osoby modlące się na różańcu umacniają swoją wiarę, przemieniają swoje serce, uczą się posłuszeństwa Jezusowi i naśladowania Go w życiu codziennym⁵³. Jednocześnie rozważanie tajemnic różańcowych we wspólnocie parafialnej sprzyja krótkim objaśnieniom prawd katechizmowych⁵⁴. Jest też ważnym środkiem, pomagającym przezwycięzać różnego rodzaju błędy, prowadzić dialog ekumeniczny oraz integrować rodziny na modlitwie i umacniać je duchowo⁵⁵. W tym kontekście Papież przypominał, że dzięki modlitwie różańcowej człowiek może lepiej poznać samego siebie i otworzyć się na działanie uzdrawiającej łaski⁵⁶. Dla rodzin, jak uczył Jan Paweł II, modlitwa różańcowa stanowi pomoc w przezwyciężaniu różnorodnych zagrożeń, na jakie naraża je świat. Zdaniem Papieża, wspólne rodziców z dziećmi odmawianie różańca pozwala doświadczyć wewnętrznego pokoju i sprzyja medytacji misterium zbawienia w kontekście codziennego życia⁵⁷. Również dla osób konsekrowanych modlitwa różańcowa stanowi pomoc w rozwoju życia duchowego i osobistego powołania. Stąd też Jan Paweł II zachęcał osoby konsekrowane do odmawiania modlitwy różańcowej każdego dnia, przypominając im o potrzebie kształtowania duchowej więzi z Maryją poprzez rozważanie tajemnic Jej Syna⁵⁸.

Znamiennym elementem nauczania Jana Pawła II na temat modlitwy są słowa kierowane do osób konsekrowanych i kapłanów. Papież wielokrotnie przypominał, że dążenie do zjednoczenia z Oblubieńcem – Chrystusem i życie radami ewangelicznymi wymaga wysiłku duchowego, oczyszczenia serca oraz modlitwy błagalnej, dziękczynienia, uwielbienia, adoracji, kontemplacji⁵⁹. W życiu duchowym osób konsekrowanych niemniej istotne jest również – jak podkreślał Papież – słuchanie słowa Bożego i codzienna Eucharystia⁶⁰. Adoracja stanowi dla kapłana i osoby konsekrowanej moment zatrzymania się przed Panem i zjednoczenia z całym światem niebieskich duchów, które nieustannie w swej świadomości bycia stworzeniami od-

⁵¹ RVM, 29.

⁵² Tamże, 17.

⁵³ Tamże, 14–17.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Tamże, 4, 41.

⁵⁶ Tamże, 25, 39.

⁵⁷ Tamże, 41, 6.

⁵⁸ Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Vita consecrata” do biskupów i duchowieństwa, do zakonów i zgromadzeń zakonnych, do stowarzyszeń życia apostolskiego, do instytutów świeckich oraz do wszystkich wiernych o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie*, Żąbki 1996, 95.

⁵⁹ Tamże, 93.

⁶⁰ Tamże, 94.

dają część Bogu⁶¹. W innym miejscu Papież zaznaczył, że modlitwa w życiu kapłanów i osób konsekrowanych powinna być systematycznym i wytrwałym aktem ludzkiego serca i umysłu⁶², gdyż sprzyja uświęceniu dnia. Jan Paweł II podkreślał, że czas poświęcony Bogu nigdy nie jest czasem kradzionym innym ludziom, lecz jest to gwarancja, że dopiero wtedy spotkania z ludźmi będą prawdziwie owocne⁶³. Tylko dzięki modlitwie możliwe jest autentyczne, prawdziwe, osobowe spotkanie z Chrystusem, ufna rozmowa z Ojcem oraz głębokie doświadczenie Ducha Świętego⁶⁴. Co więcej, w modlitwie osoby konsekrowane i kapłani, jak nauczał Papież, nabywają przymiotów i cnót potrzebnych do przewodzenia i kierowania wspólnotą wierzących. Do cech tych należą: wierność, konsekwencja, mądrość, otwartość na wszystkich, życzliwa dobroć, stanowczość, autorytet w sprawach zasadniczych, bezinteresowność, nieuleganie zbyt subiektywnym poglądom, cierpliwość, szacunek dla codziennego trudu, ufność w ukryte działanie łaski, które objawia się w ludziach prostych i ubogich⁶⁵. Z modlitwy wypływa zatem autentyczna świętość kapłanów i osób konsekrowanych oraz prawdziwe owoce ich posługi. Dzięki modlitwie osoby konsekrowane i kapłani mogą autentycznie dążyć do zjednoczenia z Chrystusem. Doświadczając bliskości i zjednoczenia z Bogiem, osoby powołane mają – jak nauczał Papież – prowadzić innych ku Bogu. Mogą to czynić, angażując się w wychowanie wiernych do modlitwy⁶⁶.

Nauczając o modlitwie, Jan Paweł II często zwracał uwagę na wartość modlitwy osób chorych i cierpiących⁶⁷. Papież przypominał, że cierpienie ofiarowane Bogu z miłością jest apostołstwem oraz specyficzną formą ewangelizacji⁶⁸. Stanowi ono ważny element w królowaniu Boga w ludziach i w świecie. Przekonany o mocy modlitwy ludzi cierpiących, Jan Paweł II wielokrotnie zwracał się do nich z największą nadzieją i zaufaniem, prosząc o modlitwę⁶⁹.

Niejednokrotnie też Papież kierował nauczanie o modlitwie do osób młodych. Papież przypominał młodzieży, że wzrastanie w mądrości i łasce u Boga i ludzi dokonuje się poprzez osobisty dialog z Bogiem, udział w liturgii, adorację i korzystanie z sakramentów. Ojciec Święty zachęcał też młodych do odmawiania różańca⁷⁰,

⁶¹ Jan Paweł II, *Eucharystia w życiu duchowym prezbitera*, w: *Katechezy, Kościół, Nauczanie Ojca Świętego Jana Pawła II. Komputerowy zbiór dokumentów papieskich*, Kraków 1999, 6.

⁶² Jan Paweł II, *Prezbiter człowiekiem modlitwy*, w: *Katechezy, Jezus Chrystus, Nauczanie Ojca Świętego Jana Pawła II, Komputerowy zbiór dokumentów papieskich*, Kraków 1999, 3.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ Jan Paweł II, *Adhortacja „Pastores dabo vobis”. O formacji kapłanów we współczesnym świecie*, Watykan 1992, 72.

⁶⁵ Tamże, 26.

⁶⁶ NMI 34.

⁶⁷ Pisze o tym m.in. A. R y n i o, *Jan Paweł II a wychowawczy sens cierpienia*, „Cywilizacja”, 16(2006), s. 34–44.

⁶⁸ Zob. więcej o tym np. w: J. T a r n a w a, *Katecheza o cierpieniu i umieraniu w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 2002.

⁶⁹ Jan Paweł II, *Słowo do inwalidów pracy i głuchoniemych*, Katowice 20 czerwca 1983 r., „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 16(1983), s. 13.

⁷⁰ Papież życzył młodym, aby „rozważanie tajemnic Maryi doprowadziło ich (...) do ufnej modlitwy różańcowej, (...) [by] różaniec stał się dla (...) wiernych towarzyszem na całe życie”. Zob.

słuchania i medytowania słowa Bożego oraz do kontemplacji krzyża Chrystusa. Przypominał, że tylko w ten sposób można odnaleźć Boga, który daje odpowiedź na nurtujące problemy, umacnia i prowadzi przez życie⁷¹. Dzięki modlitwie osobistej, Eucharystii, rozważaniu słowa Bożego i adoracji, zdaniem Papieża, młodzi nabywają umiejętność odkrywania obecności Jezusa we wszystkich okolicznościach swojego życia oraz doświadczają mocy do pokonywania trudności codziennego życia. Ojciec Święty uczył też młodych, jak mają modlić się, aby ich przyjaźń z Bogiem stawała się głębsza i trwała. Konsekwentnie przypominał o trudzie, wytrwałości i cierpliwości na modlitwie⁷². Wielokrotnie wskazywał na różaniec jako „formę prostej i głębokiej kontemplacji oblicza Chrystusa”. Uczył młodzież, że „odmawiać różaniec znaczy (...) uczyć się patrzenia na Jezusa oczyma Jego Matki i miłowania Go sercem Jego Matki. (...) Poprzez (...) modlitwę i rozważanie tajemnic Maryja prowadzi (...) nieomylnie ku swemu Synowi!”. Zachęcał też, by młodzi nie wstydzili się odmawiać różańca indywidualnie, gdy idą do szkoły, na uniwersytet czy do pracy, na ulicy czy w środkach komunikacji publicznej, w swoim gronie – w grupach i w stowarzyszeniach, w rodzinie – z rodzicami i rodzeństwem, „bo (...) [modlitwa różańcowa] ożywia i umacnia więzi między członkami rodziny. Z pomocą tej modlitwy (...) [człowiek staje się] mocny w wierze, niezłomny w miłości, radosny i wytrwały w nadziei”⁷³.

Warto też zauważyć, że Jan Paweł II, nauczając o modlitwie, wielokrotnie wskazywał jej rolę w budowaniu pokoju na świecie. Papież uczył, że modlitwa o pokój inicjuje budowanie pokoju w sprawiedliwości i wolności, wzbudza pragnienie pokoju w ludzkich sercach oraz otwiera człowieka na odnawiającą moc Boga⁷⁴. Zdaniem Jana Pawła II „modlić się o pokój oznacza modlić się o sprawiedliwość, o zaprowadzenie odpowiedniego porządku wewnątrz państw i w stosunkach pomiędzy nimi; oznacza też modlić się o wolność, szczególnie o wolność religijną, która jest fundamentalnym, osobistym i cywilnym prawem każdej osoby. Modlić się o pokój znaczy błagać Boga o łaskę przebaczenia, a zarazem o wzrost odwagi, która jest niezbędna, by przebaczyć doznane zniewagi”⁷⁵.

Dopełnieniem charakterystyki nauczania Jana Pawła II o modlitwie są słowa kierowane do osób świeckich. Wielokrotnie Papież ukazywał przykłady ludzi,

Jan Paweł II, *Orędzie na III Światowy Dzień Młodzieży (13 grudnia 1987 r.)*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, Poznań 2005, s. 70.

⁷¹ Jan Paweł II, *Przesłanie do młodzieży uczestniczącej w drodze krzyżowej, Paryż – ulice miasta, 22 sierpnia 1997*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, s. 320.

⁷² Jan Paweł II, *Do młodych całego świata. List Apostolski z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży*, Watykan 1985, s. 14.

⁷³ Jan Paweł II, *Orędzie na XVIII Światowy Dzień Młodzieży*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie*, s. 153.

⁷⁴ Zob. więcej o tym np. w: T. B o r u t k a, *Problematyka pokoju w nauczaniu Jana Pawła II*, „Polona Sacra”, 6(2000), s. 35–48; J. K u m a ł a (red.), *Wychowywać do pokoju*, Licheń 2003; J. L e w a n d o w s k i, *Jan Paweł II – orędownik pokoju*, „Zeszyty Teologiczne”, 13(2004) nr 2, s. 19–27.

⁷⁵ Jan Paweł II, *Orędzie na XXXV Światowy Dzień Pokoju*, 1 stycznia 2002 r., <http://niedziela.pl/artukul.php?id=110313915900003001005006>, dostęp on-line: 02.10.2011, s. 3 z 3.

którzy wiernie trwali na modlitwie i łączyli życie rodzinne, społeczne, zawodowe z modlitwą⁷⁶. Zachęcał też wiernych świeckich, aby od postaci świętych i błogosławionych uczyli się autentycznej modlitwy⁷⁷. Papież często przypominał wiernym, że Bóg zaprasza każdego człowieka do wielkodusznego dialogu z Nim, do nawiązania i rozwijania głębokiej więzi z Bogiem⁷⁸. Modlitwa bowiem spełnia istotną rolę w nawróceniu serca, rozwoju wiary, umocnieniu ducha i zaangażowaniu apostołskim. Zdaniem Papieża, autentyczna więź z Chrystusem chroni chrześcijanina przed połowicznością i rozdwojeniem, na które człowiek wierzący narażony jest w dzisiejszym świecie w obliczu różnych prób. Co więcej, „pokorna i ufna modlitwa, umocniona przez post, pozwala przejść nawet najtrudniejsze próby i daje odwagę potrzebną, by zło zwyciężać dobrem”⁷⁹ oraz pomaga przezwyciężyć trudności życia codziennego⁸⁰. Zarówno dzięki modlitwie intensywnej, jak też prostym, ale systematycznie wypowiadanych modlitwom – jak uczył Papież – osoby świeckie – mogą znaleźć natchnienie, zapał, odwagę i potrzebne dary Ducha Świętego do wypełniania obowiązków zawodowych, rodzinnych i społecznych podejmowanych z myślą o dobru bliźnich⁸¹.

III. ŚWIADECTWO ZJEDNOCZENIA JANA PAWŁA II Z BOGIEM I SKUTECZNOŚCI JEGO MODLITWY

Nauczając o modlitwie, Jan Paweł II nieprzerwanie pogłębiał osobistą więź z Bogiem poprzez indywidualną i wspólnotową modlitwę. Papież uczył się modlitwy od wybitnych świętych Kościoła, męczenników, doktorów i mistyków. W kształtowaniu się osobistej więzi Jana Pawła II z Bogiem odegrało wielką rolę świadectwo modlitwy jego ojca⁸². „Karol Wojtyła, jak słusznie przypominają biskupi polscy w „Liście pasterskim na XI Dzień Papieski”, miał szczęście wzrastania w rodzinie, dla której potrzeba modlitwy była tak oczywista jak smak codziennego chleba. Papież obserwował swego ojca, Karola, urzędnika wojskowego, który

⁷⁶ J a n P a w e ł I I, *Homilia w czasie liturgii słowa odprawionej przed kościołem Braci Polskich Męczenników w Gorzowie Wielkopolskim*, 2 czerwca 1997 roku, s. 2 z 3.

⁷⁷ Zob. np. J a n P a w e ł I I, *Homilia w czasie Mszy św. Beatyfikacyjnej Karoliny Kózkówny*, Tarnów 10 czerwca 1987 roku, <http://mateusz.pl/jp99/pp/1987/pp19870610b.htm>, dostęp on-line: 02.10.2011, s. 1–8; Tenże, *Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej bp. Michała Kozala*, Warszawa 14 czerwca 1987, <http://papiez.wiara.pl/doc/379833.Homilia-w-czasie-mszy-sw-beatyfikacyjnej-bp-Michala-Kozala>, dostęp on-line: 03.10.2011, s. 1–2; Tenże, *Homilia Jana Pawła II wygłoszona na Placu św. Piotra w Watykanie w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Matki Teresy z Kalkuty*, 19 października 2003 r., <http://papiez.wiara.pl/doc/615585.Wojny-jej-nie-zatrzymaly>, dostęp on-line 03.10.2011, s. 1–2.

⁷⁸ J a n P a w e ł I I, *Modlitwy i rozważania na każdy dzień roku*, wybór i opracowanie bp P. Canisius, Johannes van Lierde, Warszawa 1999, s. 282–283.

⁷⁹ Jan Paweł II o modlitwie, <http://www.zrodlo.krakow.pl/old-zrodlo/Archiwum/2004/29/10.html>, dostęp on-line: 01.10.2011, s. 1 z 1.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ Tamże.

⁸² J a n P a w e ł I I, *Dar i tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*, Kraków 1996, s. 22.

codziennie klękał do modlitwy. Ojciec prowadził też małego Karola do kościoła parafialnego i zachęcał do modlitwy. Pewnego razu wręczył mu tekst modlitwy do Ducha Świętego, z którą przeszły Papież nigdy się nie rozstawał⁸³. Tak więc na przykładzie życia Papieża potwierdza się rola modlitwy w rodzinie i świadectwa rodziców w rozwoju wiary dziecka.

Każde spotkanie z Janem Pawłem II było okazją do doświadczenia, że Papież to człowiek modlitwy. Często, podczas pielgrzymek, audiencji, dziennikarze niejako z zaskoczenia dokumentowali postawę Papieża zanurzonego na modlitwie. Bliscy współpracownicy i przyjaciele Jana Pawła II wielokrotnie, jeszcze za Jego życia, zaświadczyli, że jest On człowiekiem modlitwy, dla którego osobisty dialog z Bogiem i Eucharystia, stanowiły ważną część w programie dnia⁸⁴. Znamienne są tu słowa, jakie Benedykt XVI wypowiedział podczas homilii beatyfikacyjnej: „zawsze uderzał mnie i budował przykład Jego modlitwy: zanurzał się w spotkaniu z Bogiem, pomimo rozlicznych trudności Jego posługiwania. A potem świadectwo Jego cierpienia: Pan pozbawiał go stopniowo wszystkiego, lecz on pozostawał skałą, zgodnie z wolą Chrystusa. Jego głęboka pokora zakorzeniona w intymnym zjednoczeniu z Chrystusem, pozwoliła Mu dalej prowadzić Kościół i dawać światu jeszcze bardziej wymowne przesłanie, i to w czasie, gdy topniały jego siły fizyczne. W ten sposób doskonale zrealizował On powołanie każdego kapłana i biskupa: bycia jedno z Chrystusem, z Tym, którego codziennie przyjmuje i ofiaruje w Eucharystii”⁸⁵.

Papież, jak relacjonują biografowie, modlił się na różne sposoby i niezmiennie w każdym dniu swojego życia⁸⁶. Wczesnym rankiem rozmyślał przed i po Mszy świętej, a po południu odmawiał brewiarz i cały różaniec. „W każdy czwartek Jan Paweł II odprawiał godzinę świętą, a w piątki – Drogę Krzyżową, niezależnie od miejsca, w którym się znajdował, nawet w samolocie czy w helikopterze (...)”⁸⁷. Z kolei w niedziele Papież odmawiał z wiernymi modlitwę „Anioł Pański”. Również wieczorem poświęcał czas na indywidualną modlitwę, szczególnie w chwilach

⁸³ *List Pasterski Episkopatu Polski na XI Dzień Papieski* ogłoszony 2 października 2011 r. „Jan Paweł II – człowiek modlitwy”, <http://ekai.pl/biblioteka/dokumenty/x1270/list-pasterski-episkopatu-polski-na-xi-dzien-papieski-wyglaszony-pazdziernika-r/>, dostęp on-line: 01.10.2011, s. 1–2. Jan Paweł II opowiedział o tej modlitwie André Frossardowi: „Mój ojciec (...) powiedział pewnego dnia: «nie jesteś dobrym ministrantem. Nie modlisz się dość do Ducha Świętego». I pokazał mi jakąś modlitwę. Nie zapomniałem jej. Była to ważna lekcja duchowa, trwała i silniejsza niż wszystkie, jakie mogłem wyciągnąć w następstwie lektur czy nauczania, które odebrałem. Z jakim on przekonaniem do mnie mówił! Jeszcze dziś słyszę jego głos”. Zob. J a n P a w e ł I I, *Modlitwa do Ducha Świętego*, s. 1–3.

⁸⁴ Zob. o tym np. w: B. B a l a y n, *Papież Jan Paweł II – mistrz modlitwy*, http://voxdomini.com.pl/vox_art/pape.html, dostęp on-line: 02.10.2011, s. 1–6.

⁸⁵ B e n e d y k t XVI, *Homilia podczas beatyfikacji Jana Pawła II*, <http://ekai.pl/biblioteka/dokumenty/x1148/homilia-benedykta-xvi-podczas-beatyfikacji-jana-pawla-ii/>, dostęp on-line: 30.09.2011, s. 3 z 3.

⁸⁶ Zob. o tym np. w: A. F r o s s a r d, *Portret Jana Pawła II*, Kraków 1990; Cz. R y s z k a, *Jan Paweł II Wielki*, Częstochowa 2002; J. W i l k o ņ s k a, *Historia życia Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2008; także, *Jan Paweł II*, Kraków 2011; Z. Z i e l i ņ s k i, *Jan Paweł II papież*, Poznań 2001.

⁸⁷ Kard. S. D z i w i s z, *Świadectwo w rozmowie z Gian Franco Svidercoschim*, Warszawa 2007, s. 83.

dramatycznych⁸⁸. Rytm modlitwy papieża był także obecny podczas pielgrzymek, gdzie widywano Jana Pawła II z różańcem w ręku, w chwili zadumy i adoracji przed Najświętszym Sakramentem. Ta adoracja wyrażała się również w sposobie odprawiania przez Jana Pawła II Mszy świętej, która była dla Niego najdoskonalszą syntezą modlitwy oraz w odprawianym ze starannością dziękczynieniu. Właśnie Eucharystii i adoracji Najświętszego Sakramentu papież przypisywał szczególną wartość⁸⁹. Wielokrotnie w swoim nauczaniu przekazywał świadectwo wiary w Najświętszą Eucharystię⁹⁰ oraz dzielił się przekonaniem, że u stóp Chrystusa utajonego w Najświętszym sakramencie szukał i odnajdywał moc do wypełniania codziennych zadań⁹¹. W przestrzeni Obecności Bożej Papież szukał światła do rozwiązywania trudnych spraw. „Również czas przeznaczony na pracę przeplatał modlitwą, a szczególnie aktami strzelistymi”⁹². W ten sposób Jan Paweł II ustawicznie trwał w bliskości Boga.

Poza tym Papież, kiedy wędrował po górach lub znajdował się w jakimś pięknym zakątku przyrody, praktykował modlitwę kontemplacji i uwielbienia⁹³. Papież nie pomijał też modlitwy wdzięczności, np. po każdej podróży apostołskiej schodził do watykańskich podziemi, aby podziękować za opiekę świętemu Piotrowi⁹⁴. Innym, znaczącym świadectwem modlitwy Jana Pawła II jest modlitwa wstawienicza za cierpiących, chorych, biednych, opuszczonych i potrzebujących wsparcia. W swoich modlitwach nie zapominał też o młodzieży, którą otaczał szczególną troską⁹⁵. Wielokrotnie też, podczas pielgrzymek apostołskich, Jan Paweł II poświęcał kraj, który odwiedzał, Matce Najświętszej⁹⁶. Październik natomiast – jako miesiąc różańcowy – stanowił dla Jana Pawła II okazję, by przypominać wiernym o roli różańca w życiu chrześcijanina. W Liście „Rosarium Virginis Mariae” Papież napisał: „od lat młodzięcych modlitwa ta miała ważne miejsce w moim życiu duchowym. Przypomniała mi o tym z mocą moja niedawna podróż do Polski, a przede wszystkim odwiedziny sanktuarium w Kalwarii. Różaniec towarzyszył mi w chwilach radości i doświadczenia. Zawierzyłem mu wiele trosk. Dzięki niemu zawsze doznawałem otuchy. (...) Różaniec to modlitwa, którą bardzo ukochałem. Przedziwna modlitwa! Przedziwna w swej prostocie i głębi zarazem”⁹⁷. Tyimi słowami potwierdził Papież umiłowanie modlitwy różańcowej i jej rolę w jego życiu oraz w rozwoju powołania kapłańskiego i w wypełnianiu zadań duszpasterskich. W innym miejscu Jan Paweł II składa świadectwo umiłowania prostej modlitwy „Jezu ufam Tobie”. Papież pisał: „oto prosta modlitwa, której nauczyła nas Siostra Faustyna i którą w każdym

⁸⁸ B. B a l a y n, *Papież Jan Paweł II – mistrz modlitwy*, s. 1–6.

⁸⁹ Znamienny jest też fakt, że po zamachu 13 maja 1981 roku, następnego dnia po operacji, Jan Paweł II odmawiał brewiarz i koncelebrował ze swego łóżka. Zob. Tamże.

⁹⁰ EdE 59.

⁹¹ J a n P a w e ł I I, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004, s. 116.

⁹² Kard. S. D z i w i s z, *Świadectwo*, s. 81.

⁹³ Pisze o tym np. B. B a l a y n, *Papież Jan Paweł II – mistrz modlitwy*, s. 1–6.

⁹⁴ Tamże, s. 5.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ RVM 2.

momencie naszego życia możemy wypowiadać. Ile razy również i ja, jako robotnik i student, a następnie jako kapłan i biskup, w trudnych okresach dziejów Polski powtarzałem to proste i głębokie wezwanie, doświadczając jego skuteczności i mocy⁹⁸.

W roku 2002, podczas swojej ostatniej pielgrzymki do Polski, Jan Paweł II dokonał uroczystego aktu zawierzenia świata Bożemu Miłosierdziu⁹⁹. Powierzając świat Bożemu Miłosierdziu Papież zachęcał wiernych, aby przekazywali światu orędzie miłosierdzia i byli świadkami tego miłosierdzia, gdyż „w miłosierdziu Boga świat znajdzie pokój, a człowiek szczęście!”¹⁰⁰. Ukazywał też wiernym wartość modlitwy słowami, jakie św. Siostrze Faustynie objawił Jezus¹⁰¹.

Autentyzm wiary Jana Pawła II, umocnionej modlitwą, budził zaufanie i pragnienie naśladowania. Świadectwo życia modlitwy i wartości jakie Papież nadawał osobistej i wspólnotowej rozmowie z Bogiem, wyzwało wśród wiernych pragnienie naśladowania Ojca Świętego¹⁰². Skłaniało też ludzi (również młodych) do trwania na modlitwie. Wierni, urzeczeni postawą modlitewną Jana Pawła II, niejednokrotnie prosili Go o modlitwę¹⁰³ i doświadczali mocy tej modlitwy, wynikającej z głębokiej wiary Papieża¹⁰⁴. Znamienne są doświadczenia, jakie towarzyszyły ludziom pod koniec życia Papieża i w chwili Jego śmierci. Jan Paweł II, jako człowiek chory i cierpiący, pod koniec życia, swoją postawą, przypomniał ludziom, gdzie mają szukać siły do przezwyciężenia trudności. W czasie ostatniej pielgrzymki do Polski, w 2002 roku, w katedrze na Wawelu i w Kalwarii Zebrzydowskiej Ojciec Święty odmówił brewiarz – 40 minut modlił się na kolanach przed konfesją św. Stanisława i pół godziny w kaplicy Matki Boskiej Kalwaryjskiej. Dla wielu obserwatorów i uczestników pielgrzymki właśnie ten czas spędzony na modlitwie był najważniejszym wydarzeniem, gdyż Ojciec Święty wprowadził wszystkich w świat ciszy i modlitwy. Skupiony na modlitwie *Liturgii Godzin* Papież dał świadectwo

⁹⁸ DiM 4.

⁹⁹ J a n P a w e ł I I, *Homilia wygłoszona podczas poświęcenia Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie – Łagiewnikach*, 17 sierpnia 2002 r., w: *Bóg bogaty w miłosierdzie. VIII Pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, oprac. J. Górny, Olsztyn 2002, s. 85–88.

¹⁰⁰ Tamże, s. 88.

¹⁰¹ Tamże.

¹⁰² Pisze o tym np. M. Z b o r a l s k a, *Sekret Jana Pawła II*, <http://adonai.pl/modlitwy/?id=adoracja&action=6>, dostęp on-line: 01.10.2011, s. 1–3.

¹⁰³ Kard. S. Dziwisz zaświadcza, że „sercu Papieża bliskie było cierpienie kobiet i mężczyzn całego świata. Szufładka klęcznika wypełniona była kierowanymi do niego prośbami o modlitwę. Były listy chorych na AIDS i na raka. List matki, która błagała o modlitwę za siedemnastoletniego syna w śpiączce. Listy rodzin będących w trudnej sytuacji. Wiele listów bezdzietnych par, które gdy ich prośba została wysłuchana, pisały do Papieża z podziękowaniem”. Zob. Kard. S. D z i w i s z, *Świadectwo*, s. 81.

¹⁰⁴ Jedną z takich historii ujawnił kard. Stanisław Dziwisz. Umierający na raka mózgu Amerykanin, żydowskiego pochodzenia, latem 1998 roku został zaproszony do Castel Gandolfo, gdzie uczestniczył we mszy odprawionej przez Papieża, przyjął komunię świętą i krótko rozmawiał z Papieżem. Wkrótce potem ówczesny osobisty sekretarz Jana Pawła II otrzymał telefon z wiadomością, że rak zupełnie zniknął. Zob. więcej o tym np. w: G. S t a r z a k, *Świadectwa świętości i życia bł. Jana Pawła II*, <http://www.deon.pl/religia/swiety-patron-dnia/art,194,swiadectwa-swietosci-i-zycia-bl-jana-pawla-ii.html>, dostęp on-line: 01.10.2011, s. 1–3.

wartości życia w nieustannej bliskości z Bogiem. Największą zatem siłą Papieża była Jego modlitwa i zjednoczenie z Bogiem.

ZAKOŃCZENIE

Modlitwa – nie tylko jako przedmiot nauczania Papieża, ale jako Jego osobiste, codzienne doświadczenie, zawsze znajdowała się w centrum uwagi Jana Pawła II. Dawał temu świadectwo nie tylko w swoim nauczaniu, ale przede wszystkim w postawie skierowanej ku Bogu. Wielokrotnie, jak ukazano wyżej, Papież wyjaśniał istotę i sens rozmowy człowieka z Bogiem. Jednocześnie wskazywał na potrzebę praktykowania nie tylko modlitwy indywidualnej, ale również wspólnotowej, celebrowanej w Kościele. Jan Paweł II zachęcał wiernych m.in. do odmawiania modlitwy różańcowej, liturgii godzin, udziału w Eucharystii, adoracji. Przypominał też, że każdy ochrzczony jest powołany do pielęgnowania życia duchowego poprzez dialog z Bogiem. W tym też kontekście Jan Paweł II nauczał o roli modlitwy w życiu osób świeckich, konsekrowanych i kapłanów, chorych i cierpiących. Papież zachęcał również młodych do budowania swojego życia w świetle Ewangelii i w dialogu z Bogiem. Przypominał o potrzebie nieustannej modlitwy nie tylko ustnej, ale również rozważania słowa Bożego i uczestnictwa w Eucharystii. Przypominał, że autentyczny dialog człowieka z Bogiem jest widoczny w praktykowaniu miłości bliźniego i w apostołstwie.

Cenne są również wskazania Papieża dotyczące modlitwy w rodzinie. Jan Paweł II ukazywał bowiem rolę modlitwy w przewyciężaniu kryzysów małżeńskich oraz w kształtowaniu więzi między rodzicami i dziećmi. Nieustannie też przypominał o wartości modlitwy różańcowej, którą sam codziennie odmawiał. Tego rodzaju modlitwę Papież propagował jako formę kontemplacji Jezusa i Jego dzieł zbawczych. Jednocześnie ukazywał wartość innych modlitw, zwłaszcza adoracji oraz modlitwy do Ducha Świętego. Zachęcał do szukania chwil milczenia, modlitwy, skupienia. Proponował też modlitwę do Ducha Świętego o dar oświecenia umysłu i żywej wiary, która nadaje sens życiu i zakorzenia w Chrystusie. Jan Paweł dołączył do grona świętych, jako Nauczyciel i Świadek modlitwy dla następnych pokoleń, o czym po Jego śmierci przekonany jest niemal każdy wierzący.

JOHN PAUL II AS THE TEACHER OF PRAYER

SUMMARY

There are numerous publications concerning blessed John Paul II. Various aspects of his life and teaching are analysed. The aim of this study is to show, basing on papal teaching and testimony of life, blessed John Paul II as the teacher of prayer. Firstly, the term "teacher of prayer" is explained. Next, the contents regarding prayer that John Paul II underlined in

his teaching and aimed at the clergy, laics, adults, children, teenagers, the sick and suffering, is discussed. It gives a chance to characterise his attitude as a witness who through his life taught about prayer. Underlining the effectiveness of his prayer – not only after death but also during his life, is a completion of above mentioned issues.

JOHANNES PAUL II. ALS LEHRER DES GEBETES

ZUSAMMENFASSUNG

In letzter Zeit sind viele Veröffentlichungen über Johannes Paul II. erschienen. Verschiedene Aspekte seines Lebens und seiner Lehrtätigkeit wurden darin analysiert. Das Ziel der vorliegenden Untersuchung ist die Darstellung Johannes Pauls II. als eines Gebetsmeisters und lehrers anhand seiner Äußerungen, aber auch anhand seines Lebenswandels. Zum Ausgangspunkt wird die Frage gewählt, wer ist ein Lehrer des Gebetes? Desweiteren wird untersucht, welche Themen in Bezug auf das Gebet hat der Papst in seinen Äußerungen an Geistliche, aber auch an Laien: Erwachsene, Kinder, Jugendliche, Kranke und Leidende berührt. Diese Analysen werden weiterführen zur Darlegung seiner Haltung als Zeugen, dessen Leben zu einer lebendigen Belehrung über das Gebet wird. Zum Abschluss wird über die Fruchtbarkeit des Gebetes des Seligen Johannes Paul II. reflektiert – nicht nur nach seinem Tod, sondern schon im Laufe seines irdischen Lebens.